

vagy legalább a sebesült személyiség önironikus ábrázolásának, különben a vers képlékeny hangulatfira marad. Nem a költőnek kell tárgyát, tárgyának kell a költőt megszólítania. A kötet második részének tanúsága szerint a MAKDIR az anya elvesztésének gyászával nyitja meg a magas költészet telérét, és az első rész eleven poétikai forrását egy életveszélyes műtét külső-belső viszontagságai tárták föl. Az első rész meggyőző erejét egy remekléssel próbálom közvetíteni. A kórházi vetkőzőben lemeztelenedve, amikor, mondja a költő, „*henteskampóra / Akasztották kabátom, nadrágom, / Alul cipőm*”, az életveszély árnyékában a személyiségvesztés megrázkódtatását, sőt szinte a személyiségkettőzést a dologi tárgyak naturális önállósodásával, groteszk antropomorfiájával ellenpontozva ad élményének egyszeri távlatot: „*Rúdon egy ember lógott, egy / Rend ruha, a másom, én magam, / És közben ott a sámán is, / Ahogy pizsamába bujtam, egy / Rongycsomó...*” (AZ ÖLTÖZŐBEN). Nem akarok egyetlen költeményt agyonelemezni, de hadd utaljak legalább arra, hogy a „*henteskampó*” szó, köszönhetően a helyzetnek és a szövegkörnyezetnek, az emberi sors lealacsonyodottságát mekkora önkínzó fájdalommal sugallja.

Az anya elvesztésének folyamatrajzát, a magára maradottság önfényképező és emlékező lelki meg valóságos eseménysorát a költő fejlődésregény-szerűen beszéli el. A shakespeare-i monológ háborgását a huszonhárom tagvers bármelyikének rendkívüli zsánerképe itt művészi súllyal indokolja. „*Ez mind te vagy. A szék, / A hült helyed, minden / Helyek, az ágyad, nélkülöd. / Lassan forognak, mint a / Dél-körök, kitarva fönn a / Semmibe, mint egy lefűjt / Pitypang kiülőzete, egy / Öreg szélkerék, hogy hadd / Recsegjen még... ez vagy, a / Lassabban bomló fészek, ahol / Lakom, a tudod nélkül, mint a / Gomb a meglazult cérnán...*” (TAT TUAM ASI). A téma rendkívülisége itt végre indokolja a zaklatott versbeszédet, jóllehet az maga is letisztult. Ez a magas költészet telt hangja, a megszólított hangja, a szóra bírt kivételes alkalom, kiemelkedés mind a köznapi szürkeségből, mind a kulturális ihletkörből, nevezhetjük akár romantikus egzaltációnak, úgy, ahogy a költészetről vallott fölfogását ebben a kötetében Simon Balázs két versfüzérében is megvalósította. (A könyv harmadik ré-

szét, egyébként néhány szép vers sorozatát, a szerző költői múltja előtti főhajtásnak tekintjük.)

Kívánjuk Simon Balásznak, hogy fölismerje: a neki való önkifejezést a kivételes pillanatokban, helyzetekben találhatja meg, nem szükségszerűen a tragikumnak adva érte hálát, hanem a tapasztalatba foglalt mélyebb értelmet tudatosítva.

Rába György

A KLASSZICIZÁLÁS FORMÁI

Halasi Zoltán: 33 vers

JAK-Balassi Kiadó, JAK-füzetek 92. 1997.

78 oldal, 300 Ft

Visszafogott beszéd, pontos, változatos megszólalásmód, a vers ornamentikáját klasszikus fegyelemmel és kultúrával használó költészet. A klasszicizálás jegyében olvasható költészet Halasi Zoltán könyvében épp ennek az elvárásnak a megkérdőjelezése felől írott versekben jelenik meg – ez a feszültség az egyik izgató kérdés a kötettel kapcsolatban. A klasszicizálás a lírai értelemben vett tudás és tudatosság helyének újrakijelölését teszi feladattá: hagyomány és egyén (mint lelemény és jelenlét) hogyan tud kapcsolatot teremteni egymással. Annak a költészetnek, amelynek ez válik lírai problémájává, nincs első kötete. Halasi Zoltán könyve ebben az értelemben nem első kötet, nem a pályakezdés szimbolikus gesztusa, a belépés és a körütekintés, a hely kijelölése és az elhelyezkedés, a be- és kivezető utak tudatosítása. Úgy lép be, hogy már benn volt, most pedig itt van.

Egy nagyon tudatos író teljesítménye Halasi Zoltán kötete: a formát mesterség birtokában alkalmazó darabokat tartalmaz. A versekben megjelenő attitűd a költészet „patetikus” fogalmához közelíti – érzésem szerint – a kötet világát. A „patetikus” jelző nem valamiféle pejoratív jelentésben gondolható el ebben az esetben: a kötet darabjairól egyáltalán nem lehetne azt mondani, hogy ennek

a hangoltságnak tenne eleget. Sokkal bonyolultabb viszony jön itt létre. A klasszicizáló forma feszültségben áll azzal a versbeszéddel, amely bennük és általuk megszólal. Ez a feszültség ellene tart annak, hogy a patetikus *naïv* hangja lehetne a meghatározó. A hagyományos formák használata a „költőiséget” teszi láthatóvá. Több hangsúlyos jelzés utal arra, hogy a „költészet” kerül itt a középpontba. Mindjárt ekként olvasható a cím tárgyzerűsége, amely egy hagyomány vonulatába illeszti a könyvet: hangsúlyozva ezáltal, hogy a versek önállóan élnek, a könyv, a kötet: gyűjtemény, borítás, egy szükséges hordozó kikerülhetetlen alkalmazása. Formális és a terhelt jelentésű harminchármas szám által hangsúlyozottan külsőlegessé tett elrendezés: tizenegy, tizenegy, (gyakorlatilag) tizenegy (ugyanis ebben a harmadik részben tizennégy cím-tétel szerepel, fő- és alcím összekapcsolódása miatt). Ezt a száraz és csak a port felverő leltározást nem folytatom tovább. A könyv érényei vagy hibái nem ilyen részletektől függenek. És ami egyik oldalról tekintve előny, az talán egy másikról nézve hátrány. Számomra a kötet olvasása problémákat vetett fel, ezeket kísérelném meg leírni. Minden darab rejtett magában örömet és felismeréseket, néha kételeyeket is, hogy vajon nem sok ez már, jó ez még így?, de ennek eldöntése nem rám vár. Meglehet, hogy inkább a kételyekről ejtek szót, a jóról összefoglalóan könnyebb beszélni: a 33 VERS erős kötet, egy lehetséges költészet körvonalazódik benne, amely még alakul, történik – elsietett kijelentésekkel ne vágjunk elébe.

A kötet szinte mindegyik darabja nagy hagyományú, klasszikus versformát alkalmaz. Halasi Zoltán birtokolja ezeket a formákat, és öntörvényűen alkalmazza őket, és – azt hiszem – sokszor megújító módon. A klasszikus formák megújító alkalmazásának lírai leleményeit értékelni és élvezni tudó olvasók érezhetik, hogy jelentős teljesítménnyel találkozhatnak a kötetben. Néhány esetben a zárt, szigorú, hagyományosan epikus formát használja (ÉBREDÉS ELŐTT), néha ezzel a formával szemben ironikus, groteszk elbeszélést iktat a versbe (ISTEN PASSZUSA), máskor a lazább elbeszélésmodot (VIVACE, JERUZSÁLEM, KARANTÉN, ÚTIJEGYZET, HTB., NAPPÉNY IS, HÓFÚVÁS IS) választja. Bizonyos értelemben

veszélyt rejthet magában, ha a klasszikus vers- és strófaekéletek alkalmazása csak formaként – tehát külsőleges eszközként: alakként, vázként, dekorációként – vesz részt a vers alakításában. Keltheti azt a látszatot vagy érzést az olvasóban, hogy a történet vagy gondolat körülvehető, becsomagolható valamilyen hordozóval, annak veszélye nélkül, hogy az kérdéssé válna, vagy magát a produkciót tenné billenékennyé. Halasi Zoltán kötete ezt a veszélyt elkerüli, de időnként mintha fenyegetne ennek a lehetősége. Magam akkor éreztem ezt, amikor úgy tűnt számomra, hogy mindig lekerekíthető, lezárható a lírai közlés alakzata. A klasszicizáló írásmód szervezőerőként mutat ebbe az irányba, a kompozíció kényszere, versszerkesztési elvárása, amely ehhez a hagyományhoz hozzátartozik, magában rejti ennek lehetőségét. A kompozicionálási elvek leépítése – ilyen kereteken belül – csak a versbeszéd hangnemének alakításán keresztül nyit utat: az ironia, a nyelvi humor, a groteszk megjelenése által. A hangnemváltás alkalmazása a kötet más darabjaiban is megfigyelhető, például a második, harmadik részben található, ötleteket, észrevételeket kibontó versek esetében, néhány címet megemlítve utalnék ezekre a versekre: FELHANG, SZÜRÖS KEDVÜ FUTAM, JÁMBOR ÓHAJ, PIPITÉR, INKONGRUENCIA.

Jellemző Halasi Zoltán kötetére annak az elbeszélői hangnak az alkalmazása, amely az emékezet történetté szervezett elmondhatóságát a versbeszéd metrikus kötöttségével együtt alkalmazza. A költészet – a kötet által választott hagyományban különösen – nem a közvetlen, hanem a távolságtartó közlés nyelve: reflexió, gondolat, megsejtés, a nyelvi formák tömörített visszatérte. A klasszicizáló költészet elgondolása, elgondolható gyakorlata nem az emlékezet, hanem az értelem beszédét helyezi inkább előtérbe. A programversként is olvasható első darab: AZ EMLÉKEZET ELMERÜL retorikussága ebbe az irányba mutat, beszédes módon a zárójelek közé helyezett utolsó szakasz így, kétszeresen is korlátozott szerepet szán a versek beszélőjének. „(Valójában egy kurta útszakaszt, / egy vakot átkísér / az ember, annyit szeretnék belátni. / Az életemet, ami elakaszt; / szálóptikát visszer. / Csak ne volnék vak magam is világnyi.)” A kötet egészére jellemzően idézhető ez a zárlat, amit és

ahogy mond, annak az érvényességét mindig igyekszik kitágítani, miközben a személyességet elrejt. A versek azt a mozgást követik, ahogy egy jelenséget az értelem átlenyitni képes az esetlegességeken túli érvényességbe. A kompozicionális zártság, kerekdedség poétikai elve segíti ezt a mozgást, ketósságra azonban abban áll, hogy már eleve sugallja e technika által az értelem felmutatását. Ugyanakkor egyáltalán nem ártatlan versek ezek, hiszen védekezni akarnak a közvetlen vallomás gyanúja ellen, annak látszatától, hogy a költészet érvényes megszólalási formája lehet még a történetté kerekített elbeszélés. A legjobb darabokban mégis egy történetváz alakítja a versek szerkezetét, pontos és finom megfigyelések hoznak létre teret az elbeszélés köré, a leírás szabatos, néha meghökkenítő leleményeit a versforma tartja mederben. A versforma támasztotta elvárások (rím és metrum egymásra mutogató kívánalmi) követése talán nem kívánt meglepetéseket is okozott. (Furcsasága miatt és mivel nem tudtam eldönteni, van-e jelentősége vagy csak a hexameter utolsó verslába okozta ezt a megoldást, említtem meg a 28. oldal 9–10. sor határán található elválasztást: „*Eltök / éltéségén...*”)

Tiszta és világos lírai gondolatok világa Halasi Zoltán kötete, a versek nyelve tárgyyszerű és pontos. A klasszicizálás formái a lírai beszéd zárt alakzatait teremtik meg, mindközben zárt alakzattá „szerkesztődik” a versekben megszólaló beszélő is. A forma fegyverként látszólag eltávolítja a megszólalás közvetlen vallomásosságát, a hagyomány újító felhasználása általános érvényűvé teszi az egyes darabokat. A személyes élmény, a „sorsszerű” megjelenésének és megjelenítésének igénye időnként mégis mintha veszélyeztetné az így kiküzdött pozíciót. Nem a személyesség jelenléte vagy a vallomásként is olvasható beszéd miatt érzem ezt, hanem az élmény, az életeseemények közvetlen, meghatározó jelenléte miatt. Ha a kötet darabjainak olvasása után visszagondolok arra, mi vált élményszerűvé számomra, akkor első helyen a kis elbeszéléseket, útleírásokat érvényes lírai megszólalássá alakítani képes versek teljesítményét kellene megemlítenem. Azt hiszem, azért is fontos erre utalni, mivel azon túl,

hogy ezek a legemlékezetesebb darabjai a kötetnek, a klasszicizáló nyelv jelentős vershagyományra utal vissza a magyar líratörténetben: nemcsak a *Nyugat* vagy az *Újhold szerzőire*, hanem kortárs költőkre is. Hozzájuk közel mégis azok a versek állnak, amelyek nem ezekhez a darabokhoz tartoznak: VIRÁGCSENDÉLET, NAPPÉNY IS, HÓFÚVÁS IS, HOL VAN MÁR A RÉGI TÉRISZONY?, SZEMHUNYÁS. Könnyű is, nehéz is egy ilyen szemelgető, szemlélő válogatás, vállaltan önkényes és egyéni ízlést tükröz: hiszen harminchárom vers esetében szinte mindegyikről lehetne és talán kellene is beszélni.

Van még egy szöveg a kötetben, amelyről szót kell ejteni, amelyet az olvasó – hangsúlyos helyzete miatt – valószínűleg nem kerülhet meg. Amely inkább informatív és formális, de annál fontosabb lehet a versek olvasása során. Hálátlan műfaj a fülszöveg. Azt hiszem, még nem írták meg a történetét, pedig fontos tanulságokkal szolgálhatna. Verseskönyv esetében a fülszöveg – ha maga a szerző írja – nyilván nem tartalmi összefoglalóként, amolyan reklámszöveget helyettesítő figyelemfelkeltőként olvastatja magát, hanem ars poetica-gyanús kijelentésként: a szerzői szándék sugallatával, a műhelyvallomás intimitásával. Ez csapdát állít a verseknek, még mielőtt megszólalhatnának. Halasi Zoltán fülszövegéből idézve: „*Miért ír az ember verset arról, hogy...*” A fogalmazás azt sugallja, hogy „*valamikről írt verset*” a szerző, és hogy „*miért*”, arra választ is ad: „*Talán azért, mert hirtelen valami sorsszerű fedezett fel bennük, s ahhoz, hogy ezt felszínre hozhassa, muszáj versbe bonyolódnia.*” Ez az önértelmezés visszább helyezi azt a költői magatartást, amelyet a kötet versei képviselnek. A szöveg utolsó mondata e költészet visszafogottságához képest – a szó hagyományos értelmében – kicsit patetikus. Egy más szerep jelenik itt meg. Halasi Zoltán versei utána vannak ennek a magatartásnak. Csak ez a furcsa műfaj, a fülszöveg előzi meg a maga kliséivel, allűrjeivel, bizonytalanságával. A kötet versei sokkal többet tudnak és sokkal többel ajándékozzák meg az olvasót: felismerésekkel és élményekkel, amelyekhez mindig másként lehet visszatérni.